

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. liepos 19 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė), Artūro Driuko (pranešėjas) ir Agnės Tiknūtės, teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovo V. V. ir R. E.-V. kasacinį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo 2023 m. sausio 18 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo R. M. ūkio ieškinių atsakovams V. V. ir R. E.-V., dalyvaujant trečiajam asmeniui R. M., dėl turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe ir asmeninės nuosavybės teisės į 1/2 dalį turto pripažinimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiamas klausimas dėl teisės normų, reglamentuojančių sutuoktinių turtinių klausimų sprendimą po santuokos nutraukimo ne santuokos nutraukimo byloje, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas R. M. ūkis ieškiniu prašė: nekilnojamąjį turtą, įgytą 2012 m. rugsėjo 6 d. pirkimo–pardavimo sutartimi, pripažinti atsakovų V. V. ir R. E.-V. bendrąja daline nuosavybe; pripažinti atsakovui V. V. asmeninės nuosavybės teisę į 1/2 dalį nekilnojamojo turto: žemės sklypo, gyvenamojo namo, ūkinio pastato, kiemo aikštelės, kitų inžinerinių statinių (*duomenys neskelbtini*) (toliau – ir ginčo turtas).

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

3. Šiaulių apylinkės teismas 2022 m. spalio 31 d. nutartimi nutraukė civilinę bylą.
4. Teismas nurodė, kad nutraukiant santuoką, be kitų privalomai sprendinių santuokos nutraukimo padarinių, turi būti išspręstas ir bendro turto padalijimo klausimas (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.59 straipsnis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 385 straipsnio 1 dalis). Šios taisyklės išimtys galėtų būti taikomos tik išskirtiniais atvejais, siekiant apsaugoti proceso šalių ar kitų asmenų teises ar įstatymo saugomus interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-186/2010; 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2011; 2017 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-141-378/2017; 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-34-378/2018).
5. Teismo sprendimas padalyti konkretų sutuoktinių bendrą turtą reiškia konstatavimą, kad daugiau bendro turto sutuoktiniai nebeturi, todėl jie nebegalės pareikšti naujo ieškinio dėl kito turto kaip bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo. Taigi galioja bendroji taisyklė, kad toks teismo sprendimas turto padalijimo klausimu yra galutinis ir įgyja *res judicata* (teismo galutinai išspręstas klausimas) galią (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-258/2010). Tiek šalys, tiek teismas turi siekti, kad visi turtiniai sutuoktinių klausimai būtų išspręsti santuokos nutraukimo byloje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-450/2007; 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2011).
6. Teismas nustatė, kad Šiaulių apylinkės teismas, išnagrinėjęs civilinę bylą Nr. e2YT-10370-291/2021 pagal pareiškėjų V. V. ir R. E.-V. prašymą dėl apskaitos įrašo panaikinimo bendru sutuoktinių sutikimu, 2021 m. rugsėjo 14 d. priėmė sprendimą prašymą tenkinti ir patvirtinti pareiškėjų 2021 m. rugpjūčio 24 d. sudarytą sutartį dėl santuokos apskaitos įrašo panaikinimo pasekmių. Teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje dėl santuokoje įgyto turto padalijimo patvirtinta, kad turtas, kuris R. E.-V. priklauso asmeninės nuosavybės teise, ir po santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo lieka jos asmeninė nuosavybė, o būtent: butas su rūsiu (*duomenys neskelbtini*); 0,0603 ha žemės sklypas, gyvenamasis namas, du ūkiniai pastatai, kiti inžineriniai statiniai: kiemo aikštelė, šulinys, tvora (*duomenys neskelbtini*). Dėl įsipareigojimų kreditoriams dalies šalys patvirtino, kad prievolės kreditoriams Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, R. M. ūkiui, R. M. ir V. K. pagal Šiaulių apylinkės teismo civilinėje byloje Nr. e2-14-322/2020 priimtus 2020 m. sausio 20 d. sprendimą ir apeliacinės instancijos teismo 2020 m. gegužės 8 d. nutartį, o būtent: R. M. ūkiui 33 306,30 Eur skola ir 5 procentų dydžio metinės palūkanos, 2973 Eur bylinėjimosi išlaidų, R. M. 300 Eur bylinėjimosi išlaidų, V. K. 300 Eur bylinėjimosi išlaidų, valstybei 1200 Eur žyminio mokesčio, 249,76 Eur vykdymo išlaidos antstolei D. Petronaitienei vykdomojoje byloje Nr. 0066/21/00459, yra asmeninės V. V. prievolės ir po santuokos nutraukimo bus vykdomos iš jo asmeninio turto. Šis sprendimas nebuvo apskūstas ir 2021 m. spalio 15 d. įsiteisėjo. Pažymėtina, kad atsakovo V. V. kreditoriai, be kita ko, šioje byloje ieškovas ir trečiasis asmuo, 2021 m. rugpjūčio 25 d. rašytiniais pranešimais kartu su sutartimi dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių kopijomis, registruota pašto siunta buvo informuoti apie bylos iškėlimą teisme.
7. Teismas nurodė, kad atsakovo V. V. kreditorius ieškovas R. M. ūkis, pateikdamas teismui naują ieškinį atskiroje civilinėje byloje, reikalauja iš naujo įvertinti santuokinio turto pripažinimo ir padalijimo klausimus, nors tokią galimybę ieškovas turėjo santuokos nutraukimo byloje ir tokia galimybė nepasinaudojo. Teismas konstatavo, kad ginčas dėl turto pripažinimo atsakovų bendrąja daline nuosavybe ir 1/2 turto dalies priteisimo atsakovui galutinai buvo išspręstas santuokos nutraukimo byloje ir iš naujo nebegali būti sprendžiamas naujoje civilinėje byloje, todėl yra pagrindas nutraukti šią civilinę bylą pagal CPK 293 straipsnio 3 punktą.
8. Šiaulių apygardos teismas, išnagrinėjęs ieškovo atskirąjį skundą, 2023 m. sausio 18 d. nutartimi panaikino Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. spalio 31 d. nutartį ir bylą perdavė nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

9. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad ginčo turtas įgytas tuo laikotarpiu, kai atsakovai gyveno kartu nesudarę santuokos. Nagrinėjant bylą dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo abiejų sutuoktinių sutikimu, nė viena iš šalių nekėlė klausimo dėl atsakovei R. E.-V. asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pripažinimo bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir atitinkamai šio turto padalijimo. Šiaulių apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 14 d. sprendimu, kuriuo buvo panaikintas atsakovų santuokos apskaitos akto įrašas ir patvirtinta sutuoktinių sutartis dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių, buvo tik konstatuotas dar iki santuokos sudarymo buvęs faktas, kad ginčo turtas įgytas iki santuokos ir yra asmeninė atsakovės nuosavybė. Sutartyje dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių šalys patvirtino, kad aptarė santuokoje įgyto ir šalims bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančio turto padalijimo klausimus, t. y. šalys aiškiai apibrėžė, dėl kokio turto priima susitarimą, naikindamos santuokos apskaitos akto įrašą, ir atsakovės asmeninė nuosavybė į šį susitarimą nepateko. Šalys taip pat nurodė, kad ginčo turtas R. E.-V. priklauso asmeninės nuosavybės teise ir tokia lieka po santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, tai, kad ginčo turtas, iki santuokos įgytas atsakovės asmeninės nuosavybės teise, teismo sprendime dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo įvardytas kaip ir toliau išlaikantis atsakovės asmeninės nuosavybės statusą, nereikia, kad byloje buvo sprendtas klausimas dėl šio turto pripažinimo bendrąja daline ar bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir šio turto padalijimo.
10. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad ginčo turtas įgytas ne santuokos metu, t. y. ginčas kilo dėl nesusituokusių asmenų (sugyventinių) kartu gyvenant įgyto turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe. Sugyventinių turtas, nors nuosavybės teise įregistruotas vieno iš jų vardu, gali būti pripažintas bendrąja daline nuosavybe, jei įrodoma, kad toks turtas buvo įgytas abiejų sugyventinių iš bendrų lėšų ir jų bendrai naudojamas. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai konstatavo, jog atsakovei iki santuokos įgyto ir jai asmenine nuosavybės teise priklausančio ginčo turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe klausimas buvo galutinai išspręstas įsiteisėjusiu teismo sprendimu santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo byloje, nes aptariamam sprendimu buvo išspręstas klausimas tik dėl santuokos metu įgyto ir sutuoktiniais bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto padalijimo.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

11. Kasacinių skundu atsakovai prašo panaikinti Šiaulių apygardos teismo 2023 m. sausio 18 d. nutartį ir palikti galioti Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. spalio 31 d. nutartį. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
  - 11.1. Ginčo turta, teisiskai registruotą kaip atsakovės R. E.-V. asmeninę nuosavybę, įtraukdami į sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, atsakovai sprendė ir išsprendė šio turto teisinio režimo klausimą. Kasacinio teismo praktika dėl nesusituokusių asmenų gyvenant drauge įgyto turto teisinio statuso atsakovams netaikytina, nes jie iš kartu gyvenančių nesusituokusių asmenų (sugyventinių) 2012 m. birželio 15 d. perėjo į sutuoktinių statusą, o nutraukiant santuoką taikytinos sutuoktinių turto teisinį režimą reglamentuojančios normos, įskaitant ir tas, kurios sudaro pagrindą asmeninį turta pripažinti bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. CK 3.53 straipsnio 3 dalyje nėra nurodyta baigtinio sąlygų, kurios gali būti aptartos sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių, sąrašo. Priešingai, ši teisės norma aiškiai nustato galimybę sutuoktiniais sutartimi dėl santuokos nutraukimo pasekmių aptarti ne tik savo nepilnamečių vaikų ir vienas kito išlaikymo, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos klausimus, dalyvavimo juos auklėjant ir nepilnamečių vaikų bendravimo su skyrium gyvenančių tėvu (motina) tvarką, bet ir kitas savo turtes teises ir pareigas. Atsakovai, nutraukdami santuoką, turėdami kreditorių, pareigą išspręsti viso turimo turto teisinį režimą, tą ir padarė teismui tvirtinti pateiktoje 2021 m. rugpjūčio 24 d. sutartyje dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo. Sutuoktinių teisė sutartimi dėl santuokos nutraukimo padarinių aptarti jų turto teisinio statuso po santuokos nutraukimo klausimus ribojama tik viešosios tvarkos ir sutuoktinių nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų apsauga (CK 3.53 straipsnio 4 dalis). Sutartimi dėl santuokos nutraukimo pasekmių sutuoktiniai galutinai išsprendžia tarpusavio turtinius klausimus, abiejų sutuoktinių ar vieno iš jų nuosavybės teise valdomo turto teisinio statuso pakeitimą.
  - 11.2. Sutartims dėl santuokos nutraukimo pasekmių taikomos bendrosios sutarčių teisės normos (CK 6.154 straipsnio 1 dalis, 6.155 straipsnio 1 dalis), taip pat sutarčių aiškinimo taisyklės (CK 6.193–6.195 straipsniai). Apeliacinės instancijos teismo išvados, kad atsakovų sudaryta ir teismo patvirtinta sutartimi buvo išspręstas klausimas tik dėl santuokos metu įgyto ir sutuoktiniais bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto padalijimo, kad nė viena iš sutarties šalių nekėlė klausimo dėl R. E.-V. asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pripažinimo bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir atitinkamai šio turto padalijimo, kad buvo tik konstatuotas faktas, jog ginčo turtas įgytas iki santuokos ir yra asmeninė atsakovės R. E.-V. nuosavybė, yra nepagrįstos ir aiškiai prieštaraujančios sutartį sudariusių atsakovų valiai. Atsakovų sudarytos sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių tikslas buvo pasidalyti turta, esantį bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, bei išspręsti kitus juos siejančius turtinius klausimus (nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo klausimus jau buvo išspręsdę anksčiau), jų sutartis visiškai atitinka bendrąsias sutarčių teisės normas. Atsakovai susitarė, kad nekilnojamas turtas, kuris R. E.-V. priklauso asmeninės nuosavybės teise, po santuokos nutraukimo ir lieka jos asmeninė nuosavybė.
  - 11.3. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, jog santuokos nutraukimo pasekmių klausimai turi būti sprendžiami toje pačioje byloje kaip ir santuokos nutraukimas (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 26 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-95-403/2018; 2018 m. gruodžio 13 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-489-687/2018). Taigi visi turtiniai sutuoktinių klausimai turi būti išspręsti santuokos nutraukimo byloje, o šios taisyklės išimtis galėtų būti taikomos tik išskirtiniais atvejais. Šiuo nagrinėjamu atveju nėra jokios išskirtinės situacijos, dėl ko ieškovo reikalavimas turėtų būti nagrinėjamas atskirai, o ne atsakovų santuokos nutraukimo byloje. Ieškovas (kreditorius), manantis, kad atsakovų sudaryta ir teismo patvirtinta sutartis dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių pažeidžia jų interesus, turi prašyti atnaujinti bylos dėl santuokos nutraukimo procesą. Laikantis CK 3.126 straipsnio 2 dalies nuostatų, visiems atsakovo V. V. kreditoriams, įskaitant ir ieškova, buvo tinkamai pranešta apie santuokos nutraukimo bylos iškėlimą – teikiant prašymą teismui dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo ir sutarties dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių patvirtinimo, ieškovui ir trečiajam asmeniui tuo pačiu adresu, kuris nurodytas ir šioje byloje (*duomenys neskelbtini*), 2021 m. rugpjūčio 26 d. registruotu laišku buvo išsiųstas pranešimas, kad atsakovai kreipiasi į teismą, pridėdant atsakovų sudarytos sutarties dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių kopiją, tam, kad kreditoriai susipažintų su sutarties sąlygomis, susijusiomis su jų interesais. Ieškovas ir trečiasis asmuo šioje byloje turėjo visas galimybes atsakovų santuokos nutraukimo byloje reikšti prieštaravimus dėl atsakovų sudarytos sutarties dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo sąlygų, bet šia teise ir galimybe nepasinaudojo. Nagrinėjant ir tenkinant ieškovo reikalavimą kitoje byloje iš esmės būtų iškreiptos teismo patvirtintos sutarties dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių sąlygos, neproporcingai pažeisti atsakovės R. E.-V. interesai.
12. Atsiliepimu į kasacinį skundą ieškovas prašo kasacinį skundą atmesti, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepiamas grindžiamas šiais argumentais:
  - 12.1. Pagal CK 3.53 straipsnio 3 dalį, CPK 385 straipsnio 1 dalį nutraukiant santuoką, nepriklausomai nuo santuokos nutraukimo būdo (vieno sutuoktinio prašymu, abiejų sutuoktinių bendru sutarimu, dėl vieno (abiejų) sutuoktinio (-ių) kaltės), privalo būti išspręstas bendro sutuoktinių turto padalijimo klausimas. CK 3.88 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe pripažįstamas turtas, įgytas po santuokos sudarymo abiejų sutuoktinių ar vieno jų vardu. Iki santuokos sudarymo abiejų sutuoktinių atskirai įgytas turtas pripažįstamas asmenine sutuoktinių nuosavybe (CK 3.89 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Ginčo turtas įgytas iki atsakovų santuokos sudarymo, todėl civilinėje byloje dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo šio turto teisinis režimas nebuvo modifikuotas, buvo tik konstatuojama, kad toks turtas yra asmeninės nuosavybės teise valdomas atsakovės turtas. Nagrinėjant bylą dėl santuokos

apskaitos akto įrašo panaikinimo abiejų sutuoktinių sutikimu, nė viena iš šalių nekėlė klausimo dėl atsakovei asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pripažinimo bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir atitinkamai šio turto padalijimo. Šiaulių apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 14 d. sprendimu, kuriuo buvo panaikintas atsakovų santuokos apskaitos akto įrašas ir patvirtinta sutuoktinių sutartis dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių, buvo tik konstatuotas dar iki santuokos sudarymo buvęs faktas, kad ginčo turtas įgytas iki santuokos ir yra asmeninė atsakovės nuosavybė. Sutartyje dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių šalys patvirtino, kad aptarė santuokoje įgyto ir šalims bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančio turto padalijimo klausimus, t. y. šalys aiškiai apibrėžė, dėl kokių turto priima susitarimą, naikindamos santuokos apskaitos akto įrašą, ir atsakovės asmeninė nuosavybė į šį susitarimą nepateko. Šioje byloje keliamas klausimas ne dėl santuokoje bendrąja jungtine nuosavybe įgyto turto padalijimo ar jo padalijimo peržiūrėjimo, o dėl asmeninės nuosavybės teise atsakovės dar iki santuokos sudarymo įgyto turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe, kurią reglamentuoja CK ketvirtosios knygos nuostatos.

- 12.2. Šioje civilinėje byloje keliamas klausimas dėl asmeninės nuosavybės teise įgyto turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe. Ieškovo (kreditoriaus) teisė reikšti reikalavimą dėl turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe negali būti ribojama (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnis, CPK 5 straipsnis). Be to, klausimas dėl kreditorių teisės naujoje byloje spręsti klausimus, kurie išspręsti teismo patvirtintoje sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių, nebuvo keliamas ir nagrinėjamas apeliacinės instancijos teisme. Kadangi apeliacinės instancijos teismas nenagrinėjo klausimo dėl kreditorių teisės naujoje byloje spręsti klausimus, kurie išspręsti teismo patvirtintoje sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių, tai manytina, kad šis klausimas negali būti nagrinėjamas kasaciniame teisme.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl sutuoktinių turtinių klausimų sprendimo po santuokos nutraukimo ne santuokos nutraukimo byloje

13. Kadangi nagrinėjamoje byloje ieškovas (kreditorius) pareiškė netiesioginį ieškinį už savo skolininką (CK 6.68 straipsnis), prašydamas pripažinti skolininkui nuosavybės teisę į dalį turto, kuris po santuokos nutraukimo liko skolininko buvusios sutuoktinės asmeninė nuosavybė, tai sprendimas, ar kreditorius turi teisę reikšti tokio pobūdžio ieškinį atskiroje byloje, priklauso nuo to, ar ieškinį dėl nuosavybės teisės į tokio turto dalį atskiroje byloje gali reikšti skolininkas.
14. Kasacinio teismo praktikoje yra laikomasi nuoseklios pozicijos, kad santuokos nutraukimo padarinių klausimai turi būti sprendžiami toje pačioje byloje kaip ir santuokos nutraukimas ir tik išimtiniais atvejais galimas tokių reikalavimų sprendimas atskiroje byloje. Tokia pozicija yra grindžiama nuostata, kad tik visus klausimus sprendžiant kompleksiskai galima tinkamai išsiaiškinti ir nuspręsti dėl visų santuokos nutraukimo padarinių, nes šiu klausimų sprendimas dažnai tarpusavyje glaudžiai susijęs. pavyzdžiui, išlaikymo vaikui priteisimas turto (CK 3.196 straipsnio 1 dalies 3 punktas) gali turėti itakos sprendžiant dėl turto padalijimo tarp buvusių sutuoktinių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-141-378/2017, 15 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).
15. Nurodyta taisyklė, kad santuokos nutraukimo byloje turi būti išspręsti visi santuokos nutraukimo padarinių klausimai, reiškia ne tik tai, kad teismas, nutraukdamas šalių santuoką, turi išspręsti visus CPK 385 straipsnio 1 dalyje išvardytus klausimus, tačiau taip pat ir tai, kad šioje byloje turi būti padalytas visas buvusių sutuoktinių bendras turtas. Pagal bendrą taisyklę toks teismo sprendimas turto padalijimo klausimu yra galutinis ir įgyja *res iudicata* galia. Todėl tiek šalys, tiek teismas turi siekti, kad visi turtiniai sutuoktinių klausimai būtų išspręsti santuokos nutraukimo byloje (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-95-403/2018, 27 punktas). Nurodyti reikalavimai taikytini nepriklausomai nuo to, kokia santuokos nutraukimo procedūra taikoma – santuokos nutraukimas ginčo teise (dėl kito sutuoktinio kaltės) ar ypatingąja teise (abiejų sutuoktinių bendru sutikimu ar vieno sutuoktinio prašymu).
16. Paaikšėjus, kad santuokos nutraukimo byloje buvo padalytas ne visas bendras turtas, taip manantis buvęs sutuoktinis turi teisę įstatymų nustatyta tvarka pasinaudoti proceso atnaujinimo institutu inicijuodamas bylos dėl santuokos nutraukimo proceso atnaujinimą CPK 366 straipsnio 1 dalyje nustatytais proceso atnaujinimo pagrindais, nes proceso atnaujinimo tikslas – išvengti teisinių galimo neteisėto teismo sprendimo (nutarties) padarinių ir taip įtvirtinti teisingumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-4-916/2019, 23 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika). Vis dėlto šio civilinio proceso teisės instituto taikymas ne visada gali užtikrinti asmeniui veiksmingą jo galimai pažeistų teisių gynybą susiklosčius nurodytoms aplinkybėms.
17. Pagal CPK išdėstytą reglamentavimą, proceso atnaujinimas civilinėje byloje yra galimas tik išimtiniais atvejais, todėl, siekdamas įgyvendinti šią procesinę teisę, asmuo turi įrodyti konkretų įstatyme nustatytą proceso atnaujinimo pagrindą (CPK 365 straipsnio 1 dalis, 366 straipsnis). Asmens galimybę inicijuoti proceso užbaigtoje byloje atnaujinimą riboja ir CPK 368 straipsnio nuostatos, kuriose nurodytas prašymo atnaujinti procesą pateikimo terminas ir įvardytas naikinamasis terminas, kuriam pasibaigus nebepali būti tenkinamas prašymas atnaujinti procesą konkrečioje byloje. Tokios įstatymo nuostatos suponuoja išvadą, kad, pirma, sutuoktiniams, nutraukusiems santuoką ir neišsprendusiems visų su santuokiniu turtu susijusių klausimų, yra galimybė juos išspręsti atnaujinus procesą santuokos nutraukimo byloje; antra, tokios galimybės realus įgyvendinimas yra apribojamas civilinio proceso atnaujinimui keliamų reikalavimų. Tokiu atveju gali susiklostyti situacija, kai sutuoktinių (ar vieno iš jų) turtinė teisė liks neapginta, bus pažeisti teisės į teisminę gynybą (CPK 5 straipsnis), nuosavybės neliečiamumo (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnis), teisingumo, protingumo, sąžiningumo principai (CK 1.5 straipsnis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-369/2011).
18. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad tuo atveju, kai dėl susiklosčiusios išskirtinės situacijos santuokos nutraukimo byloje buvo padalytas ne visas bendras sutuoktinių turtas, (buvę) sutuoktiniai (vienas jų) turi galimybę šį (bendro turto dalybų) klausimą išspręsti santuokos nutraukimo byloje pasinaudodami proceso atnaujinimo institutu, tačiau tuo atveju, jeigu dėl naikinamojo termino, per kurį galima paduoti prašymą dėl proceso atnaujinimo, pabaigos nebėra objektyvios galimybės pasinaudoti proceso atnaujinimo institutu ir dėl to gali būti pažeista asmens teisė į teisminę gynybą ir nuosavybės neliečiamumą, (buvę) sutuoktiniai (vienas jų) turi teisę pareikšti reikalavimą, susijusį su bendru turtu, atskiroje, ne santuokos nutraukimo, byloje. Tokie atvejai yra bendrosios taisyklės, kad visi turtiniai sutuoktinių klausimai turi būti išspręsti santuokos nutraukimo byloje, išimtys (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 13 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-489-687/2018 26–27 punktus).
19. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad išskirtinė situacija, dėl kurios santuokos nutraukimo byloje buvo padalytas ne visas sutuoktinių bendras turtas ir dėl kurios galėtų būti taikoma bendrosios taisyklės, kad santuokos nutraukimo padarinių klausimai turi būti sprendžiami santuokos nutraukimo byloje, išimtis, yra vertinamojo pobūdžio, todėl dėl tokios situacijos svarbos ir išskirtinumo teismas turėtų spręsti kiekvienoje konkrečioje byloje atskirai. Sprendžiant šį klausimą, be kita ko, svarbu nustatyti ir įvertinti tokias aplinkybes: ar nutraukiant santuoką turtas, kurį prašoma padalyti ne santuokos nutraukimo byloje, egzistavo; ar sutuoktinis, prašantis šį turtą padalyti, žinojo (galėjo,

turėjo žinoti) apie šio turto egzistavimo faktą; priežastis, dėl kurių nurodytas turtas santuokos nutraukimo byloje nebuvo įtrauktas į bendro dalytino turto sąrašą, taip pat kitas aplinkybes. Nenustčius šių aplinkybių negalima daryti išvados dėl susiklosčiusios situacijos išskirtinumo ir bendrosios taisyklės išimties taikymo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-489-687/2018, 30–32, 34 punktai).

20. Sprendžiant klausimą, ar konkrečiu atveju egzistuoja pagrindas taikyti išimtį iš bendrosios taisyklės dėl buvusių sutuoktinių turto pasidalijimo santuokos nutraukimo byloje, be pirmiau nurodytų aplinkybių, turi būti atsižvelgiama į proceso šalių pareigas, taip pat teismams priskirtus įgaliojimus. Sutuoktiniai santuokos nutraukimo byloje turi įstatymo jiems nustatytą pareigą nurodyti duomenis apie visą jiems priklausančią ir dalijamą bendrą turtą (kiekį ir vertę) (CPK 178 straipsnis 382 straipsnio 4 punktas, 539 straipsnio 2 dalis, CK 3.53 straipsnio 3 dalis), taip pat duomenis apie sutuoktinių ar vieno iš jų kreditorius ir patvirtinimą, kad ieškovas (pareiškėjas) yra pranešęs jam žinomiems kreditoriams apie bylos iškėlimą (CPK 382 straipsnio 5 punktas, 539 straipsnio 1 dalies 4 punktas, 3 dalies 4 punktas, CK 3.126 straipsnis).
  21. Pagal CK 3.51 straipsnio 1 dalies 2 punktą, viena iš sąlygų, kad santuoka galėtų būti nutraukta sutuoktinių bendru sutikimu, – abu sutuoktiniai yra sudarę sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių (turto padalijimo, vaikų išlaikymo ir pan.). Pagal CK 3.53 straipsnio 3 dalį, teismas, savo sprendimu nutraukdamas santuoką, patvirtina ir sutuoktinių pateiktą sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, kurioje sutuoktiniai turi aptarti savo nepilnamečių vaikų ir vienas kito išlaikymo, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos klausimus, dalyvavimo juos auklėjant ir nepilnamečių vaikų bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarką bei kitas savo turtines teises ir pareigas. Sutarties turinys įtraukiamas į teismo sprendimą.
  22. Teismas, prieš tvirtindamas sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių byloje dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, turi pareigą ne tik patikrinti, ar sutartyje sutuoktiniai aptarė visus klausimus, kurie pagal CK 3.53 straipsnio 3 dalį turi būti aptarti, bet ir įvertinti, ar sutarties sąlygos neprieštaruja viešajai tvarkai, ar iš esmės nepažeidžia sutuoktinių nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų (CK 3.53 straipsnio 4 dalis). Tam, kad būtų išvengta minėtų situacijų, kai ne visas sutuoktinių turtas yra padalijamas santuokos nutraukimo byloje, teismas turi taip organizuoti procesą, kad nesusidarytų kliūčių padalyti visą sutuoktinių turtą šioje byloje: jis turi šalims išaiškinti, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo padalytas turtas, užkirs kelią reikšti tapatų reikalavimą ateityje ir reikš, kad sutuoktiniai kito bendro dalytino turto neturi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-4-916/2019, 28 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).
  23. Sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių šalys, visų pirma, privalo aptarti turto, įgyto po santuokos sudarymo ir esančio bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, padalijimo klausimą, t. y. susitarti, koks santuokoje įgytas turtas atitenka vienai šaliai, koks – kitai.
  24. Tačiau šalys sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių gali aptarti ir kito turto, priklausančio šalims ar vienai iš jų, teisinio režimo ir (arba) padalijimo klausimą: pavyzdžiui, turto, kuris yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė, tačiau santuokos metu šis turtas buvo iš esmės pagerintas sutuoktinių bendromis lėšomis arba kito sutuoktinio asmeninėmis lėšomis ar darbu; turto, įgyto iki santuokos sudarymo jungtinės veiklos pagrindu; ir pan. Kitaip tariant, sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių šalys gali aptarti viso šalių turto (tiek įgyto santuokoje, tiek iki santuokos sudarymo, tiek sutuoktinių bendrosios jungtinės ar dalinės nuosavybės teise, tiek ir asmeninės nuosavybės teise) teisinį režimą po santuokos nutraukimo.
  25. Pažymėtina, kad turto priskyrimas vieno iš sutuoktinio asmeniui bendru sutarimu gali turėti įtakos tam, kaip sutuoktiniai susitarė dėl kitų klausimų sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių. Jeigu šalys aptaria nurodyto pobūdžio turtinius klausimus sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių ir teismas tokią sutartį patvirtina, toks teismo sprendimas dėl šių turtinių klausimų tarp sutuoktinių išsprendimo yra galutinis ir įgyja *res judicata* galią.
  26. Priešingai nei dėl kitų su santuokos nutraukimu susijusių klausimų, pavyzdžiui, susijusių su vaikų, sutuoktinio išlaikymu, vaikų gyvenamosios vietos nustatymu, bendravimo su vaikais tvarkos nustatymu, kai iš esmės pasikeitus aplinkybėms galima kreiptis į teismą dėl nurodytų santuokos nutraukimo pasekmių pakeitimo (CK 3.53 straipsnio 3 dalis), sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių ir teismo sprendimo dalis dėl sutuoktinių santuokoje įgyto turto padalijimo ar kito turto teisinio režimo ir (arba) padalijimo negali būti keičiama.
- Tokiais atvejais byla dėl išspręstų tokių turtinių reikalavimų pakartotinai gali būti nagrinėjama paprastai tik nustačius bendrųjų proceso atnaujinimo išnagrinėtoje byloje pagrindų egzistavimą CPK XVIII skyriuje nustatyta tvarka.
27. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad V. V. ir R. E.-V. kreipėsi į teismą su prašymu dėl santuokos apskaitos įrašo panaikinimo bendru sutuoktinių sutikimu (CPK 538–541 straipsniai, CK 3.52 straipsnis). Šiaulių apylinkės teismas, išnagrinėjęs civilinę bylą pagal V. V. ir R. E.-V. prašymą dėl santuokos apskaitos įrašo panaikinimo bendru sutuoktinių sutikimu, 2021 m. rugsėjo 14 d. priėmė sprendimą prašymą tenkinti ir patvirtinti pareiškėjų 2021 m. rugpjūčio 24 d. sudarytą sutartį dėl santuokos apskaitos įrašo panaikinimo pasekmių. Teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje nurodyta, kad turtas, kuris R. E.-V. priklauso asmeninės nuosavybės teise, ir po santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo šalių susitarimu lieka jos asmeninė nuosavybė, o būtent: butas su rūsiu (*duomenys neskelbtini*); 0,0603 ha žemės sklypas, gyvenamasis namas, ūkinis pastatas, ūkinis pastatas, kiti inžineriniai statiniai: kiemo aikštelė, šulinys, tvora (*duomenys neskelbtini*). Be kita ko, Šiaulių apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 14 d. sprendimo rezoliucinėje dalyje nurodyta, kad prievolės kreditoriams R. M. ūkiui 33 306,30 Eur skola ir 5 procentų dydžio metinės palūkanos, 2973 Eur bylinėjimosi išlaidų, R. M. 300 Eur bylinėjimosi išlaidų, V. K. 300 Eur bylinėjimosi išlaidų, valstybei 1200 Eur žymio mokesčio, 249,76 Eur vykdymo išlaidos antstolei D. Petronaitenei vykdomojoje byloje Nr. 0066/21/00459 yra asmeninės V. V. prievolės ir po santuokos nutraukimo bus vykdomos iš jo asmeninio turto. Bylą nagrinėję teismai taip pat nustatė, kad V. V. kreditoriai, be kita ko, R. M. ūkis ir R. M., 2021 m. rugpjūčio 25 d. rašytiniais pranešimais registruota pašto siunta buvo informuoti apie bylos iškėlimą teisme, kartu išsiunčiant ir sutarties dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių kopijas.
  28. Taigi nagrinėjamu atveju sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių šalys susitarė dėl ginčo turto teisinio režimo, susitarė, kad ginčo turtas yra asmeninė R. E.-V. nuosavybė. Ši sutarties sąlyga tapo sutarties sudėtine dalimi, teismas sprendimu tokią sutartį patvirtino, ši teismo sprendimo dalis įgyja *res judicata* galią. Kadangi ginčo turto teisinis režimas buvo nustatytas įsiteisėjusiu teismo sprendimu patvirtintoje sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių, klausimas dėl kitokio teisinio režimo šiam turtui taikymo (turto priklausymo sutarties šalims bendrosios dalinės nuosavybės teise) galėtų būti sprendžiamas tik įstatyme nustatytais pagrindais atnaujinus procesą šioje byloje.
  29. Remdamasi tuo, kas išdėstyta, teisėjų kolegija konstatuoja, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai taikė ir aiškino CK 3.53 straipsnio 3 dalį, nenukrypo nuo šios nutarties 14–20 punktuose nurodytos kasacinio teismo praktikos ir pagrįstai nusprendė, jog klausimas dėl ginčo turto teisinio režimo buvo išspręstas santuokos nutraukimo byloje ir iš naujo nebegerai būti sprendžiamas naujoje civilinėje byloje, todėl buvo pagrindas nutraukti šią civilinę bylą (CPK 293 straipsnio 3 punktas).
  30. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad teismų nustatytos aplinkybės nesudaro pagrindo daryti išvadą, kad nagrinėjamu atveju susiklostė išskirtinė situacija, kuri lemtų išimties iš bendrosios taisyklės, kad visi turtiniai sutuoktinių klausimai turi būti išspręsti santuokos nutraukimo byloje, taikymą.
  31. Dėl nurodytų argumentų Šiaulių apygardos teismo 2023 m. sausio 18 d. nutartis naikintina ir paliekama galioti Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. spalio 31 d. nutartis.

32. Pažymėtina, kad kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog, pagal Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymo (toliau – ŪŪĮ) 2 straipsnio 4 dalį, ūkininko ūkis yra apibrėžiamas kaip ūkininko turinių ir asmeninių neturtinių teisių ir prievolių visuma. Ūkininku yra laikomas fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre (ŪŪĮ 2 straipsnio 2 dalis). Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad ūkininko ūkis, kaip ūkininko turinių ir asmeninių neturtinių teisių ir prievolių visuma, laikytinas turiniu vienetu (tam tikra verslo forma, kuriai nereikia įsteigti įmonės ir kuri neturi savarankiško ūkio subjekto statuso), galinčiu būti nuosavybės teisės objektu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-83-969/2021, 51 punktas). ŪŪĮ įtvirtintos ūkininko ūkio ir ūkininko sąvokų apibrėžtys bei jame nustatytas teisinis reguliavimas suponuoja, kad ūkininko ūkis neturi teisinio subjektiškumo. Teisinių santykių subjektas, įgyjantis teises ir pareigas, yra pats ūkininkas, t. y. fizinis asmuo. Ūkininko ūkį galima apibūdinti kaip tam tikrą specifinę verslo formą, kuriai nereikia įsteigti juridinio asmens, kurią vykdo vienas fizinis asmuo arba su partneriais (pvz., sutuoktiniu) pagal jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį. Ūkininko ūkis nėra juridinis asmuo taip, kaip jis apibrėžtas CK 2.33 straipsnyje (juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme). Tai lemia, kad ir civilinio proceso santykiuose ūkininko ūkis taip pat neturi teisinio subjektiškumo ir negali būti dalyvaujančiu byloje asmeniu. Dalyvaujantis byloje asmuo yra pats fizinis asmuo, įregistravęs ūkį (CPK 37, 38, 41 straipsniai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-201-1075/2022, 32–33 punktai).
33. ~~Remiantis šios nutarties 32 punkte nurodyta kasacinio teismo praktika, tokia procesinė situacija, kai R. M. ūkis byloje dalyvauja kaip netiesioginį ieškinį pareiškęs ieškovas, vertintina kaip prieštaraujanti nurodytoms proceso teisės normoms. Nagrinėjamu atveju ieškovas turėtų būti fizinis asmuo, įregistravęs ūkį, t. y. R. M.~~

Dėl bylinėjimosi išlaidų

34. Kasacinį skundą patenkinus, panaikinus apeliacinės instancijos teismo nutartį ir palikus galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, atsakovai įgijo teisę į bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose, atlyginimą.
35. Atsakovai patyrė 484 Eur išlaidų advokato pagalbai apmokėti apeliacinės instancijos teisme. Vadovaujantis CPK 98 straipsniu, Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu (redakcija, galiojanti nuo 2015 m. kovo 20 d.), (toliau – Rekomendacijos) 8.16 punktu, atsakovams iš R. M. priteistina 484 Eur išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos teisme, atlyginimo, t. y. atsakovui V. V. ir atsakovei R. E.-V. po 242 Eur.
36. Atsakovai patyrė 484 Eur išlaidų advokato pagalbai apmokėti kasaciniame teisme. Vadovaujantis CPK 98 straipsniu, Rekomendacijų 8.13 punktu, atsakovams iš R. M. priteistina 484 Eur išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimo, t. y. atsakovui V. V. ir atsakovei R. E.-V. po 242 Eur.
37. *Iš viso iš R. M. atsakovui V. V. priteistina 484 Eur (242 Eur + 242 Eur) bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose, atlyginimo ir atsakovei R. E.-V. priteistina 484 Eur (242 Eur + 242 Eur) bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose, atlyginimo.*

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 3 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Panaikinti Šiaulių apygardos teismo 2023 m. sausio 18 d. nutartį ir palikti galioti Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. spalio 31 d. nutartį.
Priteisti iš R. M. (*duomenys neskelbtini*) atsakovui V. V. (*duomenys neskelbtini*) 484 (keturis šimtus aštuoniasdešimt keturis) Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose, atlyginimo.

Priteisti iš R. M. (*duomenys neskelbtini*) atsakovei R. E.-V. (*duomenys neskelbtini*) 484 (keturis šimtus aštuoniasdešimt keturis) Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose, atlyginimo.

Si Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Danguolė Bublienė

Artūras Driukas

Agnė Tikniūtė